

The book cover features a dense, Art Nouveau-style floral pattern in shades of green and yellow. The pattern consists of stylized leaves and flowers, creating a rich, textured background. The title and author information are centered in the upper half, while the main title is prominently displayed in the lower half. The overall aesthetic is elegant and classic.

ΙΖΑΜΠΕΛ
ΑΛΙΕΝΤΕ

42 ΓΛΩΣΣΕΣ | 74 ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ | 60 ΒΡΑΒΕΙΑ

ΟΙ
ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΤΗΣ
ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ

Πρόλογος: Σώτη Τριανταφύλλου

ΟΙ
ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΤΗΣ
ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Οι γυναίκες της ψυχής μου**
ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Mujeres del alma mía
Από τις Εκδόσεις Penguin Random House Grupo Editorial, Βαρκελώνης 2020
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Isabel Allende
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Αγγελική Βασιλάκου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρυσούλα Τσιρούκη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Σπυριδούλα Βονίτση

© Isabel Allende, 2020
© Εικόνας εξωφύλλου: Sybille Sterk/Arcangel
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2021

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2021

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3804-7
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3805-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.	PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
<i>Από το 1979</i>	<i>Publishers since 1979</i>
Έδρα:	Head Office:
Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση	121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Βιβλιοπωλείο:	Bookstore:
Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα	13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550	Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΙΖΑΜΠΕΛ ΑΛΙΕΝΤΕ

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ

Μετάφραση: Αγγελική Βασιλάκου

Πρόλογος: Σώτη Τριανταφύλλου

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- Ιστορίες της Εύα Λούνα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 1989
Το επουράνιο σχέδιο, Εκδ. Ωκεανίδα, 1992
Πάουλα, Εκδ. Ωκεανίδα, 1996
Εύα Λούνα, Εκδ. Ωκεανίδα, 1998
Αφροδίτη – Ιστορίες, συνταγές και άλλα αφροδισιακά,
Εκδ. Ωκεανίδα, 1998
Κόρη της μοίρας, Εκδ. Ωκεανίδα, 2000
Φωτογραφία σε σέπια, Εκδ. Ωκεανίδα, 2001
Η πόλη των θηρίων, Εκδ. Ωκεανίδα, 2002
Το Βασίλειο του Χρυσού Δράκοντα, Εκδ. Ωκεανίδα, 2003
Η ονειρεμένη πατρίδα μου, Εκδ. Ωκεανίδα, 2004
Το δάσος των Πυγμαίων, Εκδ. Ωκεανίδα, 2004
Ζορρό – Η αρχή του θρύλου, Εκδ. Ωκεανίδα, 2005
Ινές, ψυχή μου, Εκδ. Ωκεανίδα, 2006
Όλες οι μέρες, Εκδ. Ωκεανίδα, 2008
Το νησί κάτω απ' τη θάλασσα, Εκδ. Ωκεανίδα, 2010
Το τετράδιο της Μάγια, Εκδ. Ωκεανίδα, 2012

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

- Ο Ιάπωνας εραστής*, 2016, μτφρ. Βασιλική Κνήτου
Το παιχνίδι του αντεροβγάλτη, 2017, μτφρ. Βασιλική Κνήτου
Το σπίτι των πνευμάτων, 2018, μτφρ. Βασιλική Κνήτου
Πέρα απ' τον χειμώνα, 2018, μτφρ. Βασιλική Κνήτου
Τον έρωτα και της σκιάς, 2019, μτφρ. Βασιλική Κνήτου
Μακρύ πέταλο από θάλασσα, 2020, μτφρ. Βασιλική Κνήτου

*Στην Παντσίτα, την Πάουλα, τη Μάνα, τη Νικόλ
και στις άλλες αξιοθαύμαστες γυναίκες της ζωής μου*

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕ ΣΤΕΜΜΑ

*Ούτε ένας άνθρωπος
που να μη βασιλεύει.
Ούτε μια γυναίκα
χωρίς το στέμμα της
Για όλα τα χέρια γάντια χρυσά.*

ΠΑΜΠΛΟ ΝΕΡΟΥΔΑ

«Δεν υπερβάλλω όταν λέω πως υπήρξα φεμινίστρια από το νηπιαγωγείο», γράφει η Ιζαμπέλ Αλιέντε. Ίσως γι' αυτό πολλές γυναίκες σαν εμένα δεν υπήρξαμε ποτέ φεμινίστριες· ο φεμινισμός βρισκόταν πίσω μας. Είχαν προηγηθεί νικηφόροι αγώνες· γυναίκες που ήταν φεμινίστριες από το νηπιαγωγείο – δε νιώθαμε λοιπόν την ανάγκη να είμαστε φεμινίστριες. Ήμασταν, είμαστε άνθρωποι και πολίτες· είμαστε και γυναίκες για όποιο ενδιαφέρεται για το φύλο μας. Δεν έχουμε ειδικές δεξιότητες, ειδικές ανάγκες ή ειδικές ευαισθησίες. Μπορούμε να σκεφτόμα-

στε και να ενεργούμε με εξυπνάδα ίση με εκείνη των ανδρών· φοβάμαι ότι δεν πάμε πίσω ούτε σε ανοησία. Ή, τώρα που το καλοσκέφτομαι, ίσως να υστερούμε σε ανοησία.

Είναι αλήθεια ότι, επί αιώνες, οι γυναίκες, αν και αποτελούσαν την οριακή πλειονότητα του ανθρώπινου πληθυσμού, κατασκευάζονταν έτσι ώστε να βρουν τη θέση τους σε μια καταπιεσμένη μειονότητα, μια μειονότητα με κρυμμένη, ανομολόγητη και συχνά επαισχυνη δύναμη. Και καλούνταν να παραμείνουν στο εσωτερικό της, παίζοντας συγκεκριμένους ρόλους, με συγκεκριμένο τρόπο: το πλέγμα των σχέσεων και τα παιχνίδια εξουσίας έμοιαζαν με νόμους της φύσεως. Όποια αμφισβητούσε τη «φύση», όποια σήκωνε κεφάλι, της το έκοβαν: *mad, bad and dangerous to know*. Υποτίμηση, κοινωνική απομόνωση, ζουρλομανδύας. *Σκάσε*. Ακόμα και σήμερα, στον Δυτικό κόσμο, τη ζωή μας ρυπαίνουν τα ιστορικά υπολείμματα αυτής της μακροαίωσης συνθήκης με τις ευαίσθητες ισορροπίες, τις ρήξεις, τους κλυδωνισμούς και τις ανατροπές. Στην Ανατολή, όπου αυτή η ιστορική συνέχεια απουσιάζει, οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν να διανύσουν μακρά απόσταση. Δεν μπορείτε να κόψετε δρόμο, ούτε να συμπυκνώσεις τον χρόνο.

Στη δεκαετία του '50, η Ιζαμπέλ Αλιέντε άρχισε να βγάζει γλώσσα – το ποπ τραγουδάκι *Yakety Yak, don't talk back*, μεγάλη επιτυχία του '59, κατέγραφε το πώς οι νέοι, οι νέες και οι λιγότεροι νέες άρχισαν να αντιμιλάνε. Κάτι άλλαξε στον κόσμο· *κάτι άλλαξε τον κόσμο*: δεν κατοικούμε στον πλανήτη των γονιών μας· συχνά οι γονείς μας δεν κατοικούν στον δικό μας πλανήτη. Όταν η Αλιέντε μεγάλωνε στο Σαντιάγο κι έπειτα στη Λα Παζ, στη Βηρυτό και

στο Καράκας, οι γυναίκες, ιδιαίτερα εκείνες της μεσαίας τάξης, αναρωτιόνταν μήπως δεν ήταν προορισμένες μονάχα για το νοικοκυριό και τη μητρότητα· μήπως υπήρχαν κι άλλες επιλογές, πιο περιπετειώδεις. Έτσι, από τα μέσα της δεκαετίας το '60, η Αλιέντε βρέθηκε στη δίνη του σύγχρονου φεμινισμού και απέναντι στο λογοτεχνικό κατεστημένο: Κάρολος Καστανιέδα, Μάριο Βάργκας Λιόσα, Πάμπλο Νερούδα· ένα κατεστημένο όχι απαραίτητως «ανδρικό», ακόμα λιγότερο ανδροκρατικό. Κατεστημένο ωστόσο. Βάδισε, όπως όλοι μας, ανεβασμένη σε ώμους γιγάντων: στη λυρική ποίηση της Γκαμπριέλα Μιστράλ, στον ρομαντισμό του Μαριάνο Μελγκάρ, στον κοινωνικό ακτιβισμό του Σίρο Αλεγρία. Κι ακόμα πιο πέρα, στην πορτογαλόφωνη Νότια Αμερική, στον μοντερνισμό της Κλαρίσε Λισπένκτορ, με την οποία τη χωρίζαν είκοσι χρόνια και τις ένωνε ένα παρόμοιο κοινωνικό περιβάλλον. Ήταν σχεδόν αδύνατο να αποφύγει αυτές τις επιρροές· η πραγματικότητα –το ταξικά διχασμένο Σαντιάγο της παιδικής της ηλικίας, η «εξαφάνιση» του πατέρα της «χωρίς να αφήσει αναμνήσεις», η μαγική σκέψη των ανθρώπων στη Νότια Αμερική, όπως οι γιαγιάδες, οι χειρομάντισσες και οι αστρολόγοι– και η νοητή ενότητα της υποηπείρου διαμόρφωσαν τη νεότητά της. Στη δεκαετία του '60, οι φλέβες της Λατινικής Αμερικής ήταν ανοιχτές*, δεν μπορούσες να μην το παρατηρήσεις· και παρέμειναν ανοιχτές σε όλη τη δεκαετία του '70, μετά το πραξικόπημα του Πινοσέτ. Τα βιβλία έσωσαν τη ζωή της Αλιέντε – *Μια βιβλιοθήκη κατοικείται από*

* Εδουάρδο Γαλεάνο, 1971.

πνεύματα που βγαίνουν από τις σελίδες τη νύχτα· το ξέρω από προσωπική πείρα. Και ο φεμινισμός τής πρόσφερε έναν ευγενή στόχο, μια στέρεη ιδεολογία που, καθώς δεν αποτελούσε μέρος του Zeitgeist, έλειπε από τις μυθιστοριογράφους και τις ποιήτριες των προηγούμενων γενεών, οι περισσότερες από τις οποίες έγραφαν λογοτεχνία για παιδιά ως προέκταση της μητρικής τους αποστολής. Όσο για τη Μιστράλ, μιλούσε για την ανικανοποίητη λαχάρα της μητρότητας, για το γυναικείο ένστικτο και για το μάλλον συνηθισμένο στην ισπανική ποίηση όραμα του θανάτου. Αναφέρω τη Μιστράλ όχι μόνο επειδή βραβεύτηκε με Νομπέλ, αλλά διότι τη χαρακτήριζε ο ιδεαλισμός και η παιδαγωγική διάθεση που συναντάμε και στην Αλιέντε. Όλες οι συγγραφείς μέχρι τότε είχαν πρωτοφεμινιστικές τάσεις: εμπορούνταν από μια αόριστη, ενστικτώδη παρόρμηση ελευθερίας. Μερικές, όπως η Αλφονσίνα Στόρνι*, ήταν σουφραζέτες – η Ουρουγουάη ήταν μία από τις πρώτες χώρες στον κόσμο που θέσπισαν το δικαίωμα ψήφου των γυναικών, και γενικά η Λατινική Αμερική προηγήθηκε πολλών ευρωπαϊκών χωρών.

Έτσι κι αλλιώς, ο μακρύς δέκατος ένατος αιώνας – με τις γυναίκες-αγγέλους του σπιτιού και τις οικοδέσποινες λογοτεχνικών σαλονιών – παρατάθηκε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60· ώσπου να μεταφραστούν στα ισπανικά τα μανιφέστα του αγγλοαμερικανικού φεμινισμού και

* Η Στόρνι αυτοκτόνησε. Παρά τις μεταφεμινιστικές ερμηνείες της αυτοκτονίας της, δεν έφταιγε η ανδρική καταδυνάστευση για τον τρόπο του θανάτου της· ήταν βαριά άρρωστη.

να συμβούν μερικά συνταρακτικά γεγονότα: κοινωνικά, όπως τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, και λογοτεχνικά, όπως το *Εκατό χρόνια μοναξιά* του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες. Το σπίτι των πνευμάτων – η ιστορία της οικογένειας Τρουέμπα, με τα πάθη και τις συγκινήσεις τριών γενεών – οφείλει κάτι σε αυτή την παράδοση που αγκαλιάζει ολόκληρη τη Λατινική Αμερική. Στον μαγικό ρεαλισμό, το άτομο αποδρά στον κόσμο των πνευμάτων· όπως κάνουν μερικές από τις ηρωίδες της Αλιέντε.

Δεν ήταν το πρώτο φεμινιστικό κύμα εκείνο που ακολούθησε η συγγραφέας αυτού του βιβλίου. Ο φεμινισμός δεν είναι επινόηση της δεκαετίας του '60. Στη δεκαετία του '60 συνέβη κάτι ριζικότερο: οι γυναίκες επινόησαν από την αρχή τον εαυτό τους και τοποθέτησαν τον φεμινισμό σε ένα ευρύτερο πλαίσιο χειραφέτησης του ανθρώπου. Ο Δυτικός πολιτισμός πλησίασε το ιδεώδες των ανθρωπινων δικαιωμάτων που είχε γεννηθεί κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα. Η Αλιέντε έγινε ένα από τα σύμβολα αυτού του φεμινισμού και του προσέδωσε λίγη μαγεία και περισσότερο ρεαλισμό: «με το μαχαίρι στα δόντια», όπως γράφει, βοήθησε να αποκτήσουν φωνή πολλές γυναίκες της γενιάς της στη Λατινική Αμερική. Τώρα, με τούτο το βιβλίο, *Οι γυναίκες της ψυχής μου*, κοιτάζει πίσω: Τι κέρδισαν οι γυναίκες όλα αυτά τα χρόνια; Σε τι συνίσταται η ανθρωπινή αξιοπρέπεια; Πώς γίνεσαι η ηρωίδα της ζωής σου; Ποιες είναι οι επιθυμίες και οι προσδοκίες των γυναικών σήμερα; Ποιες είναι οι πολιτικές και πολιτισμικές αξίες που κάνουν τη ζωή άξια να βιωθεί; Ο Κερτ Βόνεγκατ έλεγε πως η διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι

ότι οι γυναίκες έχουν ανάγκη να μιλάνε η μία στην άλλη: όντως, αν και με την πρόοδο του πολιτισμού λένε διαφορετικά πράγματα, μοιράζονται διαφορετικές εμπειρίες επειδή έχουν διαφορετικές εμπειρίες. Σε αυτό το βιβλίο η Αλιέντε μιλάει με τις γυναίκες, αληθινές και φανταστικές, πλάσματα του κόσμου και της μυθοπλασίας, ανάμεσα στις οποίες ζωντανεύει η Ιρένε Μπελτράν από το *Του έρωτα και της σκιάς*, αλλά δεν έχει το ίδιο όνομα: ούτε η Έβελιν Ορτέγα, η μετανάστρια από τη Γουατεμάλα στο Μπρούκλιν (*Πέρα απ' τον χειμώνα*), έχει το ίδιο όνομα.

Το φεμινιστικό έργο της Αλιέντε εκτυλίσσεται στον χώρο της λογοτεχνίας, που, αντίθετα απ' ό,τι έλεγε ο Ρολάν Μπαρτ, δεν επιτρέπει μόνο να αναπνέεις αλλά και να βαδίζεις:* η Αλιέντε βαδίζει, με μεγάλες δρασκελιές, σε έναν χώρο δίχως σύνορα, στον ισπανόφωνο κόσμο και στον υπερ-γλωσσικό κόσμο των ανθρωπιστικών ιδεών. Τα καλά αισθήματα δεν αρκούν για να δημιουργήσουν καλή λογοτεχνία και οι καλές προθέσεις οδηγούν σε τυφλούς τοίχους – οι ανθρωπιστικές ιδέες δεν έχουν αξία όταν δεν ικανοποιείται ο λόγος ύπαρξης της λογοτεχνίας: το να αλλάζει τον αναγνώστη, να τον κάνει καλύτερο και πιο ευτυχισμένο. Χαμένο βιβλίο είναι εκείνο που τον αφήνει απαράλλακτο. Η Αλιέντε, περιγράφοντας ζωές που μοιάζουν με περιπλανήσεις, με μικρές οδύσσειες, και αναδεικνύοντας τις ηρωίδες της από τις οποίες δε λείπει ο ηρωισμός, αλλάζει τις αναγνώστριες και, προπάντων, τους αναγνώ-

* La littérature ne permet pas de marcher, mais elle permet de respirer. “Qu’est-ce que la critique?”

στες: τίποτα δεν μπορεί να κερδηθεί χωρίς τους άνδρες, τίποτα δεν μπορεί να κερδηθεί εναντίον τους.

Ο φεμινισμός της Αλιέντε ίσως φαίνεται σήμερα υπερβολικά τιθασευμένος. Διανύουμε μια εποχή ταυτοτικής παραφροσύνης, κοινωνικού κατακερματισμού, αναζήτησης ενόχων και θυμάτων. Δε σκέφτονταν έτσι οι δυναμικές, οι αδάμαστες γυναίκες που ενέπνευσαν την Αλιέντε όταν ήταν νέα – δεν ήταν οι σημερινές snowflakes που δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τον μεγάλο κακό κόσμο, που καταρρέουν μπροστά στο παραμικρό εμπόδιο και που βλέπουν τους άνδρες ως δυνάμει βιαστές. Παρά την ισονομία, παρά την πρόοδο που έχουμε σημειώσει ως κοινωνίες, το σημερινό φεμινιστικό κίνημα φαίνεται εκτροχιασμένο· πολλοί άνθρωποι αναρωτιούνται: *Μα τι θέλουν, επιτέλους, οι γυναίκες;* Η Αλιέντε ήξερε πάντοτε τι ήθελε. Καθώς ερχόταν από τη Λατινική Αμερική με τις χαώδεις κοινωνικές ανισότητες, δεν είχε την πολυτέλεια να συμπεριφέρεται σαν snowflake· μαζί με τις γυναίκες που συναντά σ' αυτό το βιβλίο ήταν αναγκασμένη να ανταποκρίνεται σε ένα πατριαρχικό σύστημα χωρίς, ταυτοχρόνως, να παραιτείται από τις προσδοκίες για ατομική ευτυχία. Το σημερινό κύμα του φεμινισμού έχει ξεχάσει την ταξική διάσταση των αγώνων· επικεντρώνεται στις «έμφυλες ταυτότητες», λες και διαποτίζουν με όμοιο τρόπο όλες τις κοινωνικές τάξεις. Δεν είναι αλήθεια και η Αλιέντε το ξέρεται κι αυτό· πέρα από την τυραννία των φυλετικών στερεοτύπων, υπάρχει η τυραννία της φτώχειας, που πλήττει πάνω από τον μισό πλανήτη – δεν ήταν τυχαίο που ο φεμινισμός του 20ού αιώνα, ξεκινώντας από τις φιλελεύθερες θέσεις

της Μπέτι Φρίνταν, κατέληξε να συγχωνευθεί με τον μαρξισμό και τη θεωρία της πάλης των τάξεων. Δεν ήταν ευνοϊκή εξέλιξη, ήταν όμως κατανοητή δεδομένων των συνθηκών στις υπανάπτυκτες χώρες. Ο φεμινισμός του 21ου αιώνα είναι ένα καινούργιο κεφάλαιο που η Αλιέντε φαίνεται να παρατηρεί με ενδιαφέρον, ίσως και με απορία. Δεν την αφορά η woke culture, η cancel culture και τα πολλαπλά μίσια που προκύπτουν από την τρέχουσα ανάλυση των κοινωνιών. Αφηγείται ιστορίες θριάμβου και ήττας, περιγράφει καλές και κακές αποφάσεις, χαρές και λύπες. Οι ηρωίδες της ίσως έχουν πέσει θύμα κακοποίησης, αλλά επίσης έχουν πέσει επτά φορές κι έχουν σηκωθεί οκτώ: η Εύα Λούνα, ορφανό, που στην αρχή φαίνεται να βγαίνει από μυθιστόρημα του Χόρχε Αμάντο, αναδύεται ως μια σύγχρονη Σεχραζάτ· δεν έχουν όλες οι ιστορίες με ορφανά κακό τέλος. Μέσα από αυτές τις ηρωίδες, η Αλιέντε μιλάει για τη δική της ζωή. *Οι γυναίκες της ψυχής μου* είναι μια μορφή αυτοβιογραφίας, το χρονικό ενός βλέμματος από την παιδική ηλικία μέχρι την ηλικία της σοφίας.

Το βιβλίο διαβάζεται σαν το χρονικό ενός ταξιδιού: οι διαδρομές, οι στάσεις, οι σταθμοί έκαναν τη Χιλιανή συγγραφέα αυτό που έγινε, και την απέτρεψαν από όσα δεν ήθελε να γίνει. Επίσης, διαβάζεται σαν μια διαθήκη: έκανα αυτά, είδα εκείνα, γνώρισα υπέροχους ανθρώπους – ήμουν τυχερή, αλλά επίσης είχα εμπιστοσύνη, είχα αγάπη για το ανθρώπινο είδος. Οι νεότερες γυναίκες θα ήταν τυχερές αν συναντούσαν την Ιζαμπέλ Αλιέντε· υπάρχει επιτακτική ανάγκη για πρότυπα και για καλές συμβουλές. Τη φαντάζομαι να λέει: *Αφιερώνω αυτό το βιβλίο στις κόρες*

*και τις εγγονές μας· μην κάνετε πίσω· μην επαναπαύεστε·
μη μεμψιμοιρείτε· έχουμε ακόμη δουλειές με φούντες. Και
προσοχή να μη γλιστρήσει το στέμμα από το κεφάλι σας.
Το έχουμε πληρώσει ακριβά, πολύ ακριβά.*

Σώτη Τριανταφύλλου

Δεν υπερβάλλω όταν λέω πως υπήρξα φεμινίστρια από το νηπιαγωγείο, πριν καν γίνει γνωστός ο όρος στην οικογένειά μου. Γεννήθηκα το 1942, οπότε μιλάμε για πολύ παλιά. Νομίζω ότι η εναντίωσή μου στην κυριαρχία των ανδρών προήλθε από την κατάσταση της Παντοίτα, της μητέρας μου, την οποία ο σύζυγός της εγκατέλειψε στο Περού με δύο μικρά που φορούσαν ακόμη πάνες κι ένα νεογέννητο στην αγκαλιά. Η Παντοίτα αναγκάστηκε να αναζητήσει καταφύγιο στο πατρικό της σπίτι στη Χιλή, όπου πέρασα τα πρώτα χρόνια της παιδικής μου ηλικίας.

Το σπίτι των παππούδων μου, στη συνοικία Προβιντένσια του Σαντιάγο, κατοικήσιμη τότε περιοχή, που σήμερα είναι ένας λαβύρινθος καταστημάτων και γραφείων, ήταν μεγάλο κι άσχημο, ένα τεράστιο τσιμεντένιο κτίριο, ψηλοτάβανο, με πολλή κάπνα στους τοίχους από τη σόμπα κηροζίνης, βαριές κουρτίνες από κόκκινο βελούδο, ισπανικά έπιπλα προορισμένα να αντέξουν έναν αιώνα, κραυγαλέα πορτρέτα πεθαμένων συγγενών και στοίβες σκονισμένων βιβλίων. Το μπροστινό μέρος του σπιτιού ήταν εντυπωσιακό. Κάποιος είχε προσπαθήσει να δώσει μια πνοή κομψό-

τητας στο σαλόνι, στη βιβλιοθήκη και την τραπεζαρία, τα οποία όμως σπάνια χρησιμοποιούνταν. Στο υπόλοιπο σπίτι κυριαρχούσε το ατάκτως ερριμμένο σύμπαν της γιαγιάς μου, των δύο αδελφών μου και το δικό μου, του υπηρετικού προσωπικού, καθώς και δυο τριών μπάσταρδων σκύλων και ημιάγριων γατιών που αναπαράγονταν ανεξέλεγκτα πίσω από το ψυγείο, παρόλο που η μαγείρισσα έπνιγε τα νεογέννητα γατάκια μέσα σ' έναν κουβά στην αυλή.

Η χαρά και το φως αυτού του σπιτιού έγιναν καπνός με τον πρόωρο θάνατο της γιαγιάς μου. Θυμάμαι τα παιδικά μου χρόνια σαν μια σκοτεινή εποχή φόβου.

Τι φοβόμουν; Μην πεθάνει η μητέρα μου και καταλήξουμε σε ορφανοτροφείο, μη με αρπάξουν οι τσιγγάνοι, μην εμφανιστεί ο διάβολος στους καθρέφτες, τέτοια πράγματα. Νιώθω ευγνωμοσύνη γι' αυτή τη μίξερη παιδική ηλικία, γιατί μου πρόσφερε υλικό για τη συγγραφή των βιβλίων μου. Απορώ πώς γράφουν οι άλλοι μυθιστοριογράφοι που είχαν μια φυσιολογική παιδική ηλικία σ' ένα κανονικό σπίτι.

Σε πολύ νεαρή ηλικία συνειδητοποίησα ότι η μητέρα μου βρισκόταν σε μειονεκτική θέση έναντι των αρσενικών της οικογένειας. Είχε παντρευτεί παρά τη θέληση των γονιών της, είχε αποτύχει, όπως την είχαν προειδοποιήσει, και ακυρώσει τον γάμο της, τη μόνη διέξοδο που υπήρχε σε μια χώρα όπου το διαζύγιο δεν είχε νομιμοποιηθεί έως το 2004. Δεν είχε τα εφόδια για να εργαστεί, μήτε χρήματα ή ελευθερία, και υπήρξε στόχος των κακών γλωσσών, γιατί δε φτάνει που χώρισε τον άνδρα της, ήταν νέα, όμορφη και κοκέτα.

Η οργή μου κατά του ανδρικού σοβινισμού ξεκίνησε στα παιδικά μου χρόνια, βλέποντας τη μητέρα μου και τα κορίτσια που εργάζονταν στο σπίτι ως θύματα, υποτελείς, δίχως πόρους και δικαίωμα να ακουστούν· η πρώτη γιατί απήφησε τις συμβάσεις και οι άλλες επειδή ήταν φτωχές. Προφανώς και δεν καταλάβαινα τίποτε απ' αυτά τότε, η εξήγηση αυτή δόθηκε αργότερα στα πενήντα μου, στη διάρκεια της ψυχοθεραπείας. Μα ακόμα κι αν δεν μπορούσα να το αιτιολογήσω, το αίσθημα της απογοήτευσης ήταν τόσο ισχυρό που με σημάδεψε για πάντα, με μια εμμονή για τη δικαιοσύνη και μια ενστικτώδη απόρριψη της φαλλοκρατίας. Αυτή η μνησικακία ήταν αποδοκιμαστέα από την οικογένειά μου, που θεωρούνταν πνευματική και μοντέρνα, αλλά σύμφωνα με τα σημερινά πρότυπα, ειλικρινά ήταν τελείως παλαιολιθική.

Η Παντοίτα συμβουλευτήκε αρκετούς γιατρούς για να μάθει τι πήγαινε στραβά, μήπως η κόρη της υπέφερε από κολικούς ή είχε ταινία. Ο πεισματάρης και προκλητικός χαρακτήρας μου, που στους αδελφούς μου γινόταν αποδεκτός ως βασική προϋπόθεση αρρενωπότητας, σ' εμένα

θεωρούνταν προβληματικός. Αυτό δε συμβαίνει σχεδόν πάντα; Τα κορίτσια δεν έχουν δικαίωμα να θυμώνουν και να πατάνε πόδι.

Υπήρχαν ψυχολόγοι στη Χιλή, πιθανόν και παιδοψυχολόγοι, εκείνη την εποχή όμως θεωρούσαν ταμπού να απευθυνθείς σ' αυτούς, υποτίθεται ότι ήταν για τους ανίατους τρελούς, και στη δική μου οικογένεια ούτε καν γι' αυτές τις περιπτώσεις· τους δικούς μας τρελούς τούς υπομέναμε ιδιωτικά. Η μητέρα μου με παρακάλεσε να είμαι πιο διακριτική. «Δεν ξέρω πού τις βρίσκεις αυτές τις ιδέες, θα αποκτήσεις τη φήμη αγοροκόριτσου», μου είπε κάποτε, χωρίς να εξηγήσει το νόημα αυτής της κουβέντας.

Είχε δίκιο να ανησυχεί. Στα έξι μου χρόνια, ως προοίμιο της μελλοντικής μου πορείας, με είχαν ήδη αποβάλει από τη γερμανική σχολή των καλογοριών. Μου φαίνεται όμως ότι ο πραγματικός λόγος ήταν πως η Παντοσία, σύμφωνα με τον νόμο, θεωρούνταν ανύπαντρη μητέρα τριών τέκνων. Αυτό κανονικά δε θα έπρεπε να σκανδαλίζει τις μοναχές, αφού τα περισσότερα παιδιά στη Χιλή γεννιούνται εκτός γάμου, όχι όμως στην κοινωνική τάξη όπου ανήκαν οι μαθητές αυτού του σχολείου.

Επί δεκαετίες θεωρούσα τη μητέρα μου θύμα, εκ των υστέρων όμως έμαθα τον ορισμό της λέξης· θύμα είναι κάποιος που δεν έχει τον έλεγχο και την εξουσία των περιστάσεων και νομίζω ότι αυτό δεν ίσχυε στην περίπτωση της. Είναι αλήθεια ότι η μητέρα μου έδειχνε παγιδευμένη, ευάλωτη, ενίοτε απελπισμένη, η κατάστασή της όμως άλλαξε μετά, όταν συγκατοίκησε με τον πατριό μου κι άρχισαν να ταξιδεύουν. Θα μπορούσε να έχει διεκδικήσει

μεγαλύτερη ανεξαρτησία, να κάνει τη ζωή που επιθυμούσε και να ξεδιπλώσει τις τεράστιες δυνατότητές της, αντί να υποταχθεί, μα η γνώμη μου δε μετράει, γιατί εγώ ανήκω στη γενιά του φεμινισμού και είχα ευκαιρίες που εκείνη δεν είχε.

*«Δεν υπερβάλλω όταν λέω
πως υπήρξα φεμινίστρια
από το νηπιαγωγείο».*

Η μεγάλη Χιλιανή συγγραφέας μάς προσκαλεί να τη συνοδεύσουμε σε ένα προσωπικό και συναισθηματικό ταξίδι στο οποίο εξετάζει τόσο τη γυναικεία συνθήκη, όπως τη βίωσε στη διάρκεια της ζωής της, όσο και τη σχέση της με το φεμινιστικό κίνημα, από τη νηπιακή της ηλικία έως σήμερα. Θυμάται πρόσωπα του περιβάλλοντός της που την καθόρισαν, όπως η μητέρα της, η Παντσίτα, η οποία μεγάλωσε μόνη της την ίδια και τα αδέρφια της αφού τους εγκατέλειψε ο πατέρας της, η αδικοχαμένη κόρη της, η Πάουλα, ή η ατζέντισσά της Κάρμεν Μπάλσελς, που υπήρξε φίλη και μέντοράς της. Αναφέρεται τόσο σε εμβληματικές συγγραφείς, όπως η Βιρτζίνια Γουλφ και η Μάργκαρετ Άτγουντ, όσο και σε νεότερες καλλιτέχνιδες που αφυπνίζουν συνειδήσεις, καθώς και σε γυναίκες θύματα βίας οι οποίες, με αξιοπρέπεια και θάρρος, ξαναστέκονται στα πόδια τους και προχωρούν. Αυτές είναι οι γυναίκες της ψυχής της. Χαιρετίζοντας το κίνημα #MeToo και τις πρόσφατες εξεγέρσεις στη Χιλή, η Αλιέντε καταλήγει:

«Δεν είμαι έτοιμη να παραδώσω ακόμη τη δάδα μου και ελπίζω να μην είμαι ποτέ. Θέλω ν' ανάψω τους δαυλούς των εγγονών μου με τον δικό μου. Θα πρέπει να ζήσουν για εμάς, όπως εμείς ζούμε για τις μητέρες μας, και να συνεχίσουν το έργο που δεν μπορέσαμε να ολοκληρώσουμε».

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-3804-7

9 786180 138047

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 24964

Γ Ι Α Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ Μ Ε Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ